

Personu ar invaliditāti tiesību komiteja

Noslēguma piezīmes¹ par Latvijas Republikas sākotnējo ziņojumu²

I. Ievads

1. Komiteja tās 344. un 345. sēdēs, kuras notika 2017.gada 21. un 22.augustā, izvērtēja Latvijas sākotnējo ziņojumu (CRPD/C/LVA/1) un 2017.gada 28.augusta 354.sēdē pieņēma šādas noslēguma piezīmes.
2. Komiteja atzinīgi novērtē Latvijas sākotnējo ziņojumu, kas tika izstrādāts saskaņā ar Komitejas ziņojuma sagatavošanas vadlīnijām, un pateicas valstij par rakstveida atbildēm (CRPD/C/LVA/Q/1/Add.1) uz Komitejas sagatavoto jautājumu sarakstu.
3. Komiteja atzinīgi novērtē veiksmīgo dialogu ar valsts delegāciju ziņojuma izvērtēšanas laikā, uzteicot valsts spēcīgo delegāciju, kuras sastāvā bija valsts sekretārs, Labklājības ministrijas, kā arī citu par Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesību īstenošanu atbildīgo institūciju pārstāvji.

II. Pozitīvie aspekti

4. Komiteja atzinīgi vērtē valsts centienus nodrošināt Konvencijā personām ar invaliditāti noteikto tiesību īstenošanu. Komiteja atzinīgi novērtē valsti par pieņemto:
 - (a) ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesību īstenošanu rīcības plānu 2015.-2017.gadam;
 - (b) Būvniecības likumu, lai no 2014.gada 1.oktobra nodrošinātu pieejamību fiziskajai videi, un universālā dizaina principu ievērošanas veicināšanu, lai atsevišķas vēsturiskās un atpūtas vietas būtu pieejamas personām ar invaliditāti;
 - (c) Valsts valodas likuma 3.panta 3.daļu, kas nodrošina latviešu zīmju valodas lietošanu;
 - (d) Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020.gadam un Rīcības plānu deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.-2020.gadam.
5. Komiteja atzinīgi vērtē pilotprojektus, lai īstenotu lēmumu pieņemšanas mehānismus, respektējot attiecīgā indivīda autonomiju, gribu un vēlmes.

¹ Pieejamas angļu valodā (Concluding Observations)

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=1158&Lang=en

² 2017.gada 14.-31.augustā

III. Galvenās problēmjas un rekomendācijas.

Vispārīgie principi un pienākumi (1.-4. panti)

6. Komiteja ir nobažījies:

- (a) par pastāvošo uz nepilnībām vērsto pieeju invaliditātes noteikšanā, kas ir balstīta uz medicīnisko modeli un kas koncentrējas uz nespēju strādāt;
- (b) ka bērni ar intelektuālo vai dzirdes invaliditāti, kuru traucējumu Medicīniskās invaliditātes komisija neuzskata par pietiekami smagu, var nebūt tiesīgi saņemt oficiālu invaliditātes statusu un no tā izrietošo finansiālo vai cita veida valsts atbalstu;
- (c) ka Invaliditātes lietu nacionālajai padomei nav lēmumu pieņemšanas pilnvaru, lai īstenotu personu ar invaliditāti tiesību politikas pasākumus, un tā nenodrošina jēgpilnu pārstāvošo organizāciju līdzdalību;
- (d) ka saprātīga pielāgojuma un universālā dizaina jēdzieni nav skaidri un visaptveroši noteikti tiesību aktos vai integrēti pašvaldību saistošajos noteikumos vai atbilstoši ieviesti ar pārraudzības mehānismiem;
- (e) ka organizācijas, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, nav pietiekami finansētas, lai atbalstītu personu ar invaliditāti tiesību īstenošanu.

7. **Komiteja rekomendē valstij:**

- (a) nodrošināt, ka invaliditātes noteikšana balstās uz invaliditātes cilvēktiesību modeli un ietver attiecīgā indivīda vajadzību, gribas un vēlmju novērtējumu, īpašu uzmanību pievēršot bērniem ar intelektuālo un dzirdes invaliditāti, un kas koncentrējas uz šķēršļu novēršanu, kā arī pilnvērtīgu un efektīvu personas ar invaliditāti līdzdalības sabiedrībā veicināšanu;
- (b) stiprināt Invaliditātes lietu nacionālās padomes lēmumu pieņemšanas kapacitāti, lai izstrādātu, koordinētu un novērtētu ar invaliditāti saistītās politikas visās nozarēs un publiskajā pārvaldē nacionālajā un vietējā līmenī, jēgpilni sadarbojoties ar organizācijām, kuras pārstāv personas ar invaliditāti;
- (c) pēc Konvencijas īstenošanas rīcības plāna (2015-2017) termiņa beigām veikt tā efektivitātes novērtējumu un, cieši konsultējoties ar organizācijām, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, izstrādāt jaunu rīcības plānu ar skaidriem atskaites punktiem un indikatoriem;
- (d) integrēt saprātīga pielāgojuma un universālā dizaina jēdzienus to pilnā nozīmē attiecīgajos nacionālajos un pašvaldību normatīvajos aktos, politikās un noteikumos un nodrošināt to efektīvu ieviešanu, veicot pārraudzību;
- (e) nodrošināt adekvātu finansējumu aktivitātēm, projektiem un programmām, ko izstrādājušas un īstenojušas organizācijas, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, lai uzlabotu viņu tiesības.

B. Īpašās tiesības (5.-30.panti)

Līdztiesība un nediskriminācija (5. pants)

8. Komiteja ir nobažījies, ka Invaliditātes likuma mērķis un tvērums ir šaurs un tajā trūkst skaidri noteikta diskriminācijas aizlieguma, pamatojoties uz visiem invaliditātes veidiem, un ka tajā nav noteikts, ka atteikšanās veikt saprātīgu pielāgojumu ir uzskatāma par diskrimināciju, balstoties uz invaliditāti. Komiteja

papildus pauž nožēlu, ka trūkst efektīva uz invaliditātes pamata balstītas diskriminācijas sūdzību mehānisma, kā arī trūkst detalizētu datu par uz invaliditātes pamata balstītas diskriminācijas gadījumiem un lēmumiem šajos gadījumos.

9. Komiteja rekomendē valstij:

(a) pārskatīt tās tiesību aktus, lai ietvertu diskriminācijas definīciju, kas skaidri nosaka visus diskriminācijas veidus, pamatojoties uz invaliditāti, tai skaitā intelektuālo un psihosociālo invaliditāti, visās nozarēs un dzīves jomās, un kas ietver atteikumu veikt saprātīgu pielāgojumu un daudzējādās un krusteniskās diskriminācijas formas;

(b) izveidot efektīvu mehānismu, lai pārraudzītu visus atbilstības pretdiskriminācijas tiesību aktiem aspektus, tai skaitā nodrošinot personām ar invaliditāti pieejamas metodes, lai rastu tiesiskās aizsardzības līdzekļus, un nodrošinot sankcijas attiecībā pret tiem, kuri pārkāpj diskriminācijas aizliegumu;

(c) pastiprināt apmācību, kuras izstrādātas, konsultējoties ar organizācijām, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, nodrošināšanu ar šo organizāciju līdzdalību par personu ar invaliditāti nediskrimināciju un pienākumiem attiecībā uz saprātīga pielāgojuma nodrošināšanu publisko un privāto jomu pārstāvjiem, īpaši juridisko profesiju un tiesu iestāžu pārstāvjiem, tiesībaizsardzības iestāžu darbiniekiem, ierēdņiem, darba devējiem, darba inspekcijai, izglītības un veselības speciālistiem un pašām personām ar invaliditāti;

(d) vākt un analizēt detalizētus datus par diskriminācijas uz invaliditātes pamata gadījumiem, un publicēt informāciju par šo gadījumu atrisinājumiem, kur iekļauta detalizēta informācija par sankcijām pret diskriminācijas aizlieguma pārkāpējiem un cietušo aizsardzības līdzekļiem;

(e) ņemt vērā Konvencijas 5. pantu, ieviešot Ilgtspējīgas attīstības 10.2 un 10.3 mērķus.

Sievietes ar invaliditāti (6. pants)

10. Komiteja ir noraižējusies par:

(a) sieviešu ar invaliditāti zemo līdzdalību politiskajā un sabiedriskajā dzīvē un viņu nepamanāmību tiesību aktos, programmās un politikās, kas saistītas ar sieviešu stāvokļa uzlabošanu;

(b) datu un pētījumu trūkumu par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, tai skaitā nepietiekami atzītu daudzējādo un krustenisko diskrimināciju, ar kuru valstī saskaras sievietes un meitenes ar invaliditāti.

11. Komiteja, atsaucoties uz tās vispārējo komentāru nr. 3 (2016) par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti un Ilgtspējīgas attīstības 5.1, 5.2 un 5.5 mērķiem, rekomendē valstij:

(a) integrēt sieviešu un meiteņu ar invaliditāti jautājumus pretdiskriminācijas tiesību normās un politikās, kas attiecināmas uz sievietēm un meitenēm, tai skaitā arī politikās, kuru mērķis ir apkarot uz dzimumu balstītu vardarbību;

(b) veicināt sieviešu ar invaliditāti pārstāvību un līdzdalību politiskajā un sabiedriskajā dzīvē;

(c) sistemātiski vākt datus par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti un noteikt indikatorus, kurus var izmantot, lai novērtētu to pasākumu ietekmi, kas īstenoti, lai novērstu diskrimināciju pret viņām saistībā ar viņu sociālo līdzdalību un iekļaušanu;

(d) ratificēt Eiropas Padomes apstiprināto Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu.

Bērni ar invaliditāti (7. pants)

12. Komiteja ir nobažījies par:

(a) aizvien notiekošo bērnu ar invaliditāti institucionalizāciju ilgstošās aprūpes centros ģimenisko un pašvaldībā balstīto pakalpojumu zemās pieejamības dēļ visu vecumu bērniem ar visa veida traucējumiem, kā arī viņu ģimenēm;

(b) pieejamības trūkumu integrētai, iekļaujošai un kvalitatīvai izglītībai;

(c) apgalvojumiem par augsto vardarbības ģimenē līmeni pret bērniem ar invaliditāti;

(d) labdarības un “izārstēšanas” pieeju pret bērniem ar invaliditāti, kas turpina pastāvēt ar televīzijā pārraidītām līdzekļu vākšanas kampaņām.

13. Komiteja rekomendē valstij:

(a) pastiprināt atbalsta pakalpojumus bērniem ar invaliditāti un viņu ģimenēm vietējā kopienā, veicināt deinstitucionalizāciju, novērst jebkuru jaunu institucionalizāciju un sekmēt sociālo iekļaušanu un pieeju integrētai, iekļaujošai un kvalitatīvai izglītībai;

(b) izmeklēt vardarbības ģimenē pret bērniem ar invaliditāti iespējamus gadījumus un nodrošināt, ka pārkāpēji tiek saukti pie atbildības saskaņā ar Krimināllikumu;

(c) novērst un noteikt sodu par jebkādam publiskām kampaņām, kas veicina labdarības un “izārstēšanas” pieeju pret bērniem ar invaliditāti.

Izpratnes palielināšana (8. pants)

14. Komiteja ir noraizējies par sabiedrības negatīvajiem aizspriedumiem pret personām ar invaliditāti, īpaši attiecībā uz personām ar intelektuālo un psihosociālo invaliditāti.

15. Komiteja rekomendē valstij ciešā sadarbībā ar organizācijām, kuras pārstāv personas ar invaliditāti un ietver personas ar intelektuālo vai psihosociālo invaliditāti, pieņemt visaptverošu sabiedrības izpratnes veicināšanas kampaņu par Konvenciju, lai veidotu dažādības, visu personu ar invaliditāti, tai skaitā ar intelektuālo un psihosociālo invaliditāti, līdzdalības un iesaistes kopienas dzīvē kultūru.

Pieejamība (9. pants)

16. Komiteja ir nobažījusies, ka valstī nav visaptveroša tiesiska, politikas un stratēģijas ietvara līdz ar nepieciešamiem pārraudzības mehānismiem, lai nodrošinātu atbilstību pieejamības standartiem, kas balstīti uz universālo dizainu, kas garantē personām ar invaliditāti līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem pieejamību visām iespējām un pakalpojumiem, kas ir pieejami vai nodrošināti sabiedrībai visā valstī, tai skaitā pieejamību informācijai, komunikācijas līdzekļiem un transportam.

17. Komiteja rekomendē valstij:

(a) **ciešā sadarbībā ar organizācijām, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, pieņemt visaptverošu nacionālo pieejamības rīcības plānu, kur iekļauts laika grafiks, indikatori, pārraudzības un novērtēšanas kritēriji, lai efektīvi ieviestu universālā dizaina standartus fiziskās vides, transporta, informācijas un komunikācijas līdzekļu pieejamībai, ietverot sankciju piemērošanu neatbilstību gadījumā;**

(b) **vērst uzmanību uz Komitejas vispārējo komentāru nr. 2 (2014) un sasaisti starp Konvencijas 9.pantu un Ilgtspējīgas attīstības 9.mērķi un 11.2 un 11.7 apakšmērķiem.**

Riska situācijas un ārkārtas humānās situācijas (11. pants)

18. Komiteja ir noraizējusies, ka valstī nav izstrādāti īpaši prevencijas, aizsardzības un palīdzības plāni personām ar invaliditāti riska situācijās un ārkārtas humānās situācijās saskaņā ar Sendai katastrofas risku mazināšanas ietvaru.

19. Komiteja rekomendē valstij pieņemt katastrofu risku mazināšanas un pārvaldības plānu, nodrošinot pieejamību un visu personu ar invaliditāti iekļaušanu, kā arī nozīmējot vienu kontaktpunktu ārkārtas un katastrofu gadījumā saskaņā ar Sendai katastrofas risku mazināšanas ietvaru 2015.-2030.gadam.

Vienlīdzīga rīcībspējas atzīšana (12. pants)

20. Komiteja ar bažām atzīmē, ka 2013.gadā veiktie grozījumi Civillikumā saistībā ar rīcībspēju aizvien ietver diskriminējošus nosacījumus, ieskaitot pagaidu aizbildniecību un daļēju rīcībspēju. Tāpat bažas raisa fakts, ka praksē tiesas parasti piemēro aizvietoto rīcībspēju, jo trūkst izpratnes par rīcībspējas ierobežošanas likumīgām alternatīvām.

21. Atsaucoties uz Konvencijas 12.2 pantu par to, ka visām personām ar invaliditāti ir rīcībspēja līdzvērtīgi citiem visās dzīves jomās, un vispārējo komentāru nr. 1 (2014) par vienlīdzīgu atzīšanu likuma priekšā, Komiteja rekomendē valstij atcelt Civillikuma normas par aizvietoto lēmuma pieņemšanu un atjaunot pilnu rīcībspēju visām personām ar invaliditāti, pamatojoties uz atbalstīto lēmuma pieņemšanas režīmu, kurā tiek ievērota personas autonomija, griba un vēlmes.

Tiesas pieejamība (13. pants)

22. Komiteja ir noraizējusies par:

- (a) tiesvedības nesistemātisku pielāgošanu personām ar intelektuālo vai psihosociālo invaliditāti, tai skaitā par garantētās juridiskās palīdzības trūkumu visās tiesvedībās;
- (b) ziņotajiem aizspriedumiem tiesu iestādēs, tai skaitā advokātu vidū, pret personām ar intelektuālo vai psihosociālo invaliditāti;
- (c) tiesiskās aizsardzības trūkumu personām ar invaliditāti, kuras atrodas aprūpes institūcijās.

23. Komiteja rekomendē valstij:

- (a) nodrošināt visām personām ar invaliditāti tiesvedības pielāgošanu, tai skaitā vieglās valodas formātā, ar profesionālu surdotulkotāju un Braila izmantošanu, un izveidot atbilstošus aizsardzības pasākumus, lai personas ar invaliditāti varētu piedalīties visās tiesvedībās līdzvērtīgi citiem;**
- (b) stiprināt apmācības par Konvenciju tiesu iestādēs, juristiem un tiesībaizsardzības iestāžu darbiniekiem;**
- (c) nodrošināt pieejamību bezmaksas juridiskajai palīdzībai personām ar invaliditāti, kuras atrodas aprūpes institūcijās;**
- (d) vadīties pēc Konvencijas 13.panta, ieviešot Ilgtspējīgas attīstības 16.3 mērķi.**

Personas brīvība un neaizskaramība (14. pants)

24. Komiteja ir nobažījusies, ka:

- (a) Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums pieļauj, ka personas ar intelektuālo vai psihosociālo invaliditāti tiek ievietotas psihiatriskās iestādēs situācijās, kur psihiatriskie pakalpojumi kopienā nav pieejami;
- (b) lietu par piespiedu ievietošanu institūcijās izskatīšana tiesās ir neefektīva;
- (c) personas, kuras uzturas institūcijās, var saskarties ar nesamērīgiem ierobežojumiem saistībā ar brīvu pārvietošanos ārpus institūcijas;
- (d) personas ar intelektuālo vai psihosociālo invaliditāti, kurām ir atņemta viņu brīvība, var saskarties ar ierobežojumiem saistībā ar pieeju saviem medicīnas dokumentiem un viņiem nepieciešamām zālēm.

25. Komiteja saskaņā ar tās vadlīnijām par Konvencijas 14.pantu attiecībā uz personu ar invaliditāti tiesībām uz brīvību un neaizskaramību (2015) rekomendē valstij:

- (a) atcelt visus attiecīgos tiesību aktus, lai novērstu personu ar intelektuālu vai psihosociālu invaliditāti institucionalizāciju, un palielināt kopienā balstīto garīgās veselības pakalpojumu pieejamību;**
- (b) atcelt nosacījumus, kas pieļauj personu ar invaliditāti piespiedu ievietošanu garīgās veselības aprūpes iestādēs, un nodrošināt tās izskatīšanas tiesā pieejamību personām ar invaliditāti;**
- (c) nodrošināt institūcijās dzīvojošo personu brīvu pārvietošanos;**

(d) nodrošināt personām ar intelektuālo vai psihosociālo invaliditāti, kurām ir atņemta viņu brīvība, pieeju savām medicīnas lietām un nepieciešamajām zālēm.

Tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgai, necilvēcīgai vai cieņu pazemojošai ārstniecībai un sodīšanas veidiem (15. pants)

26. Komiteja ir noraizējusies, ka piespiedu ārstēšana ir atļauta saskaņā ar Ārstniecības likumu un Ministru kabineta noteikumiem Nr. 453.

27. Komiteja rekomendē valstij atcelt tiesību normas, kas atļauj piemērot piespiedu ārstēšanu, un nodrošināt, ka lēmumi attiecībā uz personas fizisko vai garīgo integritāti var tikt pieņemti, balstoties vienīgi uz iepriekšēju, brīvu un informētu attiecīgās personas piekrišanu.

Tiesības netikt pakļautam ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai (16. pants)

28. Komiteja ir nobažījusies par:

- (a) pieaugušo ar intelektuālo vai psihosociālo invaliditāti lielo nāves gadījumu skaitu institūcijās un informācijas trūkumu par jebkādu izmeklēšanu, kas veikta, lai noteiktu nāves iemeslu, un kriminālvajāšanu, pamatojoties uz aizdomām par noziedzīgu rīcību;
- (b) liecībām par vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu, tai skaitā seksuālo vardarbību pret personām ar invaliditāti, kuras dzīvo institūcijās;
- (c) pārmērīgu neiroleptisko zāļu lietošanu, sliktiem dzīves apstākļiem, tai skaitā nepietiekamu ēdināšanu un jēgpilnu aktivitāšu ierobežošanu institūcijās.

29. Komiteja rekomendē valstij:

- (a) nekavējoties izmeklēt visus nāves gadījumus, kas notikuši institūcijās, kurās dzīvo personas ar intelektuālu vai psihosociālu invaliditāti, ieskaitot gadījumus, kad ir liecības par vardarbību vai ļaunprātīgu izmantošanu, nodrošinot, ka pret noziedzīgo darbību veicējiem tiek ierosinātas krimināllietas un viņi tiek sodīti;
- (b) īstenot regulāras un obligātas institūciju darbinieku apmācības par vardarbības un ļaunprātīgas izmantošanas novēršanu pret personām ar invaliditāti;
- (c) veikt neatkarīgu, uz cilvēktiesībām balstītu visu institūciju pārraudzību, cieši sadarbojoties ar organizācijām, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, saskaņā ar 16.panta 3. paragrāfu.

Neatkarīga dzīve un iekļaušanās kopienā (19. pants)

30. Komiteja ir nobažījusies par:

- (a) personu ar invaliditāti deinstitucionalizācijas lēno procesu un liecībām, ka institūcijās dzīvojošie tiek pārvietoti uz citām institūcijām, aizbildinoties ar deinstitucionalizāciju;

- (b) stratēģijas trūkumu, lai nodrošinātu deinstitutionalizācijas nepārtrauktību pēc Eiropas struktūrfondu atbalsta beigām;
- (c) pašvaldību neieinteresētību deinstitutionalizācijas procesā, tai skaitā dēļ vajām zināšanām par neatkarīgu dzīvi;
- (d) pārmērīgu administrēšanu un individuālā atbalsta personām ar invaliditāti un ierobežotu nodrošināšanu.

31. Komiteja mudina valsti:

- (a) **paātrināt visu personu ar invaliditāti pilnīgu deinstitutionalizāciju, noteiktā laika periodā slēdzot visas atlikušās valsts un pašvaldību institūcijas, panākot, ka institūcijās dzīvojošie netiek pārvietoti uz citu institūciju;**
- (b) **pastiprināt pašvaldību iesaisti deinstitutionalizācijas stratēģijas ieviešanā, tai skaitā izmantojot informētības paaugstināšanu par personu ar invaliditāti neatkarīgu dzīvi kopienā un nodrošinot pakalpojumu ilgtspējīgu nodrošināšanu, lai veicinātu neatkarīgu dzīvi pēc Eiropas struktūrfondu beigām;**
- (c) **nodošināt kvalitatīvu individuālās palīdzības sniegšanu, ņemot vērā personu ar invaliditāti individuālās vajadzības un nodrošināt personu ar invaliditāti sociālo iekļaušanu un līdzdalību.**

Individuālā pārvietošanās (20. pants)

32. Komiteja ir noraizējusies par pieejamības un atbalsta trūkumu, lai savlaicīgi saņemtu kvalitatīvus pārvietošanās palīgīdzekļus, ierīces un pielāgojumus atbilstoši personas ar invaliditāti individuālajām vajadzībām, īpaši sievietēm un bērniem ar invaliditāti.

33. Komiteja rekomendē valstij veicināt pieejamību kvalitatīviem pārvietošanās palīgīdzekļiem, asistīvām iekārtām, ierīcēm un tehnoloģijām visām personām ar invaliditāti, ieskaitot sievietēm un bērniem ar invaliditāti atbilstoši viņu individuālajām vajadzībām.

Vārda un uzskatu brīvība un pieeja informācijai (21. pants)

34. Komiteja ir noraizējusies par visaptveroša tiesiskā ietvara trūkumu, lai panāktu, ka gan valsts, gan privātie uzņēmumi, sniedzot iedzīvotājiem pakalpojumus, un masu mediji, sniedzot informāciju, tai skaitā caur internetu, piedāvā minēto visām personām ar invaliditāti pieejamos veidos un formātos, tai skaitā vieglās valodas formātā internetā, televīzijā subtitrējot un tulkojot zīmju valodā.

35. Komiteja rekomendē valstij pieņemt visaptverošu tiesisku ietvaru, lai nodrošinātu, ka visa informācija un komunikācija, kas tiek nodrošināta sabiedrībai, ir pieejama visām personām ar invaliditāti, tai skaitā tīmekļa vietņu pieejamība, vieglā valoda, subtitrēšana, tulkošana Braila un zīmju valodā.

Privātās dzīves neaizskaramība (22. pants)

36. Komiteja ir noraizējusies par:

- (a) aizsardzības pasākumu trūkumu, lai aizsargātu ar noteiktām slimībām slimojošo pacientu reģistrā iekļauto personu ar psihosociālo vai intelektuālo invaliditāti privāto

dzīvi, kā rezultātā šajā reģistrā iekļautās personas saskaras ar nelabvēlīgu ietekmi, kad nepieciešams piekļūt noteiktiem pakalpojumiem un nodarbinātības iespējām;

(b) ziņoto neefektīvo iespēju vērsties tiesā, lai apstrīdētu trešās personas piekļuvi personu ar intelektuālo vai psihosociālo invaliditāti personas datiem, kurus iegūst slimnīcas bez konkrētās personas atļaujas;

(c) amatpersonu praksi pieprasīt medicīniskas izziņas kā invaliditātes apliecinājumu un attiecīgi viņu praksi neņemt vērā valsts izsniegtu invaliditātes apliecību.

37. Komiteja rekomendē valstij:

(a) **pastiprināt privātās dzīves, tai skaitā personas datu, arī psihiatriskajās slimnīcās un institūcijās, aizsardzību;**

(b) **uzlabot amatpersonu informētību par cilvēktiesību pieeju invaliditātes jautājumos un piemērot sodu gadījumos, kad tiek pieprasītas medicīniskas izziņas, kas apliecina personas invaliditāti.**

Cieņa pret dzīvesvietu un ģimeni (23. pants)

38. Komiteja ir noraižējusies par:

(a) to, ka personas ar invaliditāti, kuras apprecas institūcijās, ir spiestas dzīvot atsevišķi bez tiesībām dzīvot vienā institūcijā, ja viens no laulātajiem tiek pārvietots uz citu institūciju.

(b) to, ka praksē vecāka invaliditāte tiek izmantota kā pamatojums tiesā, lai pārtrauktu vai atņemtu aizgādības tiesības;

(c) atbalsta pakalpojumu trūkumu vecākiem ar intelektuālo invaliditāti, ieskaitot atbilstošus pakalpojumus mātēm, atņemot viņām vecāku tiesības.

39. Komiteja rekomendē valstij nodrošināt visu personu ar invaliditāti, tai skaitā personu ar intelektuālu invaliditāti, tiesības laulāties, veidot ģimeni un būt par vecākiem, nodrošinot viņiem iekļaujošus atbalsta pakalpojumus un adekvātu dzīves līmeni.

Izglītība (24. pants)

40. Komiteja ir noraižējusies, ka lielākā daļa bērnu ar invaliditāti apmeklē speciālās izglītības iestādes vai tiek orientēti uz mājapmācību kā pastāvīgu risinājumu sakarā ar saprātīga pielāgojuma un pieejamības, ieskaitot fiziskās pieejamības, trūkumu lielākajā daļā vispārizglītojošo skolu, augstākās izglītības iestāžu un mūžizglītības struktūru.

41. Atsaucoties uz tās Vispārējo komentāru Nr. 4 (2016) par tiesībām uz iekļaujošu izglītību un Ilgstpējīgas attīstības 4.mērķi un tā 4.5 un 4(a) apakšmērķiem, Komiteja mudina valsti nodrošināt, ka nevienam bērnam netiek atteikta uzņemšana vispārizglītojošās skolās invaliditātes dēļ un ka valsts turpmāk piešķir līdzekļus, kas nepieciešami, lai garantētu saprātīgu pielāgojumu, lai veicinātu visu audzēkņu ar invaliditāti piekļuvi kvalitatīvai, iekļaujošai izglītībai, ieskaitot pirmsskolas izglītībai, terciārai izglītībai un mūžizglītībai.

Veselība (25. pants)

42. Komiteja ir noraizējusies par vispārējās veselības aprūpes pakalpojumu kritisko trūkumu, nepietiekamību un nepieejamību valstī visām personām ar invaliditāti.

43. Komiteja rekomendē valstij nodrošināt pieejamību, pietiekamību un piekļuvi vispārējiem veselības aprūpes pakalpojumiem un telpām visām personām ar invaliditāti visā valsts teritorijā.

Habilitācija un rehabilitācija (26. pants)

44. Komiteja ir nobažījiesies par garajām rindām, lai visā valstī personas ar invaliditāti, īpaši ar smagiem traucējumiem, saņemtu rehabilitācijas pakalpojumus.

45. Komiteja rekomendē valstij uzlabot rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību un savlaicīgu to sniegšanu visā valsts teritorijā visām personām ar invaliditāti.

Darbs un nodarbinātība (27. pants)

46. Komiteja ir noraizējusies par:

(a) progresa trūkumu personu ar invaliditāti, īpaši ar intelektuālo invaliditāti, nodarbinātības uzlabošanā atvērtā darba tirgū;

(b) subsidētās nodarbinātības pasākumu turpināšanu pēc Eiropas struktūrfondu atbalsta beigām.

47. Komiteja rekomendē valstij:

(a) **sniegt atbalstu visu personu ar invaliditāti nodarbinātībai atvērtā darba tirgū iekļaujošā nodarbinātības vidē līdzvērtīgi pārējiem;**

(b) **pievērst uzmanību saiknei starp Konvencijas 27. pantu un Ilgtspējīgas attīstības 8.5. mērķi.**

Pienācīgs dzīves līmenis un sociālā aizsardzība (28. pants)

48. Komiteja ir nobažījiesies par personām ar invaliditāti sniegto sociālo pabalstu un pensiju zemajiem apmēriem un detalizētu datu trūkumu par personām ar invaliditāti, kuras dzīvo nabadzības apstākļos.

49. Komiteja rekomendē valstij:

(a) **nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni personām ar invaliditāti un viņu ģimenēm, tai skaitā garantējot, ka sociālās aizsardzības un nabadzības samazināšanas programmās tiek ņemtas vērā ar invaliditāti saistītās papildu izmaksas;**

(b) **pievērst uzmanību saiknei starp Konvencijas 28. pantu un Ilgtspējīgas attīstības 1.3. mērķi.**

Līdzdalība politiskajā un sabiedrības dzīvē (29. pants)

50. Komiteja ir noraizējusies par pieejamības vēlēšanu procedūrai, telpām un materiāliem trūkumu personām ar intelektuālo un fizisko invaliditāti, kā arī neredzīgām un nedzirdīgām personām.

51. Komiteja rekomendē valstij garantēt tiesības vēlēties neatkarīgi, nodrošinot, ka vēlēšanu kārtība, telpas un materiāli ir atbilstoši, pieejami un viegli izmantojami visām personām ar invaliditāti.

C. Īpašās saistības (31.-33. panti)

Statistika un datu vākšana (31. pants)

52. Komiteja ir nobažījiesies par detalizētu datu trūkumu saistībā ar personām ar invaliditāti un to izplatīšanu valstī, un organizāciju, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, iesaistes trūkumu šajā procesā.

53. Atbilstoši Ilgtspējīgas attīstības 17.18. mērķim Komiteja rekomendē valstij izveidot sistemātisku datu vākšanas un ziņošanas kārtību caur Valsts komisijas Invaliditātes informatīvo sistēmu un organizācijām, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, kas ir saskaņā ar Konvenciju un Vašingtonas grupas īso jautājumu sarakstu par invaliditāti, un vākt, analizēt un izplatīt detalizētus datus par tās iedzīvotājiem ar invaliditāti, sadalot tos pēc dzimuma, vecuma, etniskās piederības, traucējumu veida, sociālekonomiskā statusa, nodarbinātības un dzīvesvietas, kā arī datus par šķēršļiem, ar kuriem sabiedrībā saskaras personas ar invaliditāti.

Konvencijas ieviešana un pārraudzība nacionālajā līmenī (33. pants)

54. Komiteja ir noraizējusies par Konvencijas ieviešanas koordinēšanas un pārraudzības mehānismu ierobežoto kapacitāti, attiecīgi Labklājības ministrijas un Tiesībsarga, ieskaitot personu ar invaliditāti pārstāvošo organizāciju sistemātiskas līdzdalības trūkumu.

55. Komiteja rekomendē valstij ievērojami stiprināt Labklājības ministrijas un Tiesībsarga biroja lomu un kapacitāti, ņemot vērā, ka abas iestādes ir nozīmēti kā kontaktpunkti attiecīgi Konvencijas ieviešanas koordinēšanas un pārraudzības mehānismiem, nodrošinot adekvātu finansējumu un organizāciju, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, pilnīgu līdzdalību koordinēšanas un pārraudzības procesos.

IV. Turpmākie soļi

Informācijas izplatīšana

56. Komiteja aicina valsti 12 mēnešu laikā saskaņā ar Konvencijas 35.panta 2.paragrāfu sniegt informāciju par īstenotajiem pasākumiem, lai ieviestu Komitejas rekomendācijas, kas noteiktas 31.paragrāfā (Neatkarīga dzīve un iekļaušana kopienā) un 41.paragrāfā (Izglītība).

57. Komiteja arī aicina valsti īstenot rekomendācijas, kas iekļautas šajās noslēguma piezīmēs. Tā rekomendē, lai valsts izplata noslēguma piezīmes izvērtēšanai un rīcībai

valdības un parlamenta locekļiem, atbildīgo nozaru ministriju amatpersonām, pašvaldībām, personu ar invaliditāti organizācijām un attiecīgo profesionālo grupu pārstāvjiem, piemēram, izglītības, medicīnas un juridisko profesiju pārstāvjiem, kā arī medijiem, izmantojot mūsdienu sociālās komunikācijas stratēģijas.

58. Komiteja stingri aicina valsti iesaistīt pilsoniskās sabiedrības organizācijas, īpaši tās, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, periodiskā ziņojuma sagatavošanā.

59. Komiteja aicina valsti izplatīt noslēguma piezīmes visai sabiedrībai, tai skaitā nevalstiskajām organizācijām un organizācijām, kuras pārstāv personas ar invaliditāti, kā arī pašām personām ar invaliditāti un viņu ģimenēm valsts un minoritāšu valodās, tai skaitā zīmju valodā, pieejamā formātā, tai skaitā vieglā valodā, un noslēguma piezīmes ievietot valdības mājas lapā, kurā pieejama informācija par cilvēktiesībām.

Nākamais periodiskais ziņojums

60. Komiteja aicina valsti iesniegt apvienoto otro un trešo periodisko ziņojumu ne vēlāk kā līdz 2020.gada 1.aprīlim, iekļaujot tajos informāciju par šo piezīmju ieviešanu. Komiteja aicina valsti apsvērt minēto ziņojumu iesniegšanu saskaņā ar Komitejas vienkāršo ziņošanas kārtību, saskaņā ar kuru Komiteja sagatavo jautājumu sarakstu vismaz vienu gadu pirms apvienoto ziņojumu iesniegšanas termiņa. Valsts atbildes uz šiem jautājumiem ir uzskatāmas par tās ziņojumu.